

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญและเข้าไปมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการเรียนการสอน เป็นที่แน่นอนว่าในการใช้สื่อการสอนย่อมจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการพบสภาพและปัญหาในการใช้สื่อการสอนอย่างแน่นอน นักวิชาการและนักเทคโนโลยีทางการศึกษาหลายท่าน ได้ทำการวิจัยถึงสภาพและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสื่อการสอน ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ผู้สอนไม่มีเวลาผลิตสื่อการสอน ขาดผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอน ขาดงบประมาณและเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการผลิต และจัดหาสื่อการสอน สื่อการสอนมีราคาสูงและจัดหาซื้อได้ยาก สื่อการสอนไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะทางสติปัญญาของผู้เรียน สื่อการสอนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติและขอบเขตแห่งประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่

เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๗ ด้านการศึกษาวិทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งกล่าวว่า "ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัย การสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีพื้นฐานด้านทรัพยากรที่มีอยู่ ฯลฯ "เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลได้ตระหนัก ถึงความสำคัญของปัญหาด้านเทคโนโลยี โดยการส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการศึกษาให้มากขึ้น.

ปัญหาในระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบัน ยังประสบปัญหาอยู่หลายอย่าง ประเด็นสำคัญคือ การพัฒนาคนที่มีคุณภาพและทำงานอย่างเป็นระบบ ส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่คนในเมือง ซึ่งมีประชากรอยู่ประมาณ ๒๐ % ของคนทั้งประเทศ (ทวีป อภิสิทธิ์, ๒๕๓๐) ในการพัฒนาคุณภาพของคนในชนบทยังทำได้ไม่ทั่วถึง ทั้งในด้าน การขาดแคลนทรัพยากร เทคโนโลยีและงบประมาณ อีกประการหนึ่งก็คือประเทศไทยได้พัฒนาระบบการศึกษาในแนวทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสื่อการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่จะพัฒนามาจากผลิตผลทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์จากทางตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการรับสื่อการสอนตะวันตกมาใช้มากมาย ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ เพราะสภาพเศรษฐกิจตั้งได้กส่าวแล้วตั้งแต่ต้น รัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2520 ได้มีความเคลื่อนไหวทางการศึกษา เกี่ยวกับการทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีกระแสความคิดของนักการศึกษา นักวิชาการ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในอันที่จะวัดการศึกษาที่ยืนอยู่บนรากฐานของท้องถิ่น ให้ความสำคัญ สืบทอดองค์ความรู้ในท้องถิ่น (รัตนะ บัวสนธ์, ๒๕๒๙) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีทางการศึกษา ให้กลายเป็น เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology) สำหรับท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสอดคล้อง กับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ที่มีวัตถุประสงค์และนโยบายที่ จะเร่งปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาในระดับต่างๆ เช่น ในระดับประถมศึกษา โดยมุ่งเน้น ให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและทักษะพื้นฐานทางวิชาการและด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพ ความต้องการของท้องถิ่นและสังคม มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีความสำนึกในความเป็นไทยตระหนัก ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรของท้องถิ่นในชาติ

เทคโนโลยีที่เหมาะสม สามารถสนองตอบตามต้องการทางด้านวิชาการของสภาพ การผลิตโดยการนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเทคโนโลยีนี้ได้ดัดแปลง ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชนนั้น ความเหมาะสมในที่นี้ นอกจากจะใช้ความชำนาญ ของทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่แล้วยังสามารถดำเนินการต่อเนื่อง มีการเคลื่อนย้ายบุคคลใน ชุมชนน้อยและไม่เกิดข้อขัดแย้งกับสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น (ดิเรก ฤกษ์หรัาย, ๒๕๒๗)

การนำเทคโนโลยีการศึกษาที่ได้ผลควรต้องคำนึงถึง วิธีการที่ง่ายและราคาถูก ก่อนที่จะไปพิจารณาใช้ระบบที่ยุ่งยากซับซ้อนและราคาแพง (เขาวเลิศ เลิศขิลพัาร, ๒๕๒๙) การจะเลือกนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่นทรัพยากรที่มีอยู่ และจุดประสงค์ ของการนำเทคโนโลยีการศึกษานั้นเป็นสำคัญ เป็นเทคโนโลยีที่เน้นการนำทรัพยากรท้องถิ่น ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและส่งเสริมสอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น (ไพรัช สู่แสนสุข, ๒๕๓๐)

จากนโยบาย ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ครูประถมศึกษาควรที่จะใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น สื่อการสอนที่นำมาใช้ เพื่อให้ตอบสนองกับวัตถุประสงค์ และนโยบายของแผนพัฒนา

การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ คือต้องมีลักษณะที่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology) สำหรับการศึกษาซึ่งได้แก่ สื่อพื้นบ้าน (Folk media) การใช้สื่อพื้นบ้านนั้นถือว่าเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้นๆ เพราะเทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่เน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นนั้นด้วย

จากเหตุผลและสภาพการณ์ที่ได้กล่าวมาจะ เห็นว่ามีแนวคิดที่จะใช้ ทรัพยากรท้องถิ่นมาผลิตสื่อการศึกษา ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นนั้น ๆ ปัญหาหลักประการหนึ่งของนวัตกรรมและเทคโนโลยีในประเทศไทยคือ คนส่วนใหญ่ต่าง เห็นคุณค่าของการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ แต่ไม่มีการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้ในสถานศึกษาเท่าที่ควร ยังเป็นเพียงทฤษฎีในการศึกษาเล่าเรียนเท่านั้น สื่อพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันเพราะ จะลดอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ในการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี

มาใช้ในการศึกษา จึงควรส่งเสริมงานทางด้านนี้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น นอกจากนี้ สื่อพื้นบ้านยังมีประโยชน์ต่อการสื่อสารอย่างมาก เพราะสื่อพื้นบ้านเป็นการศึกษาระหว่างบุคคลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ง่าย (วสันต์ อดิศักดิ์, ๒๕๒๒) สื่อพื้นบ้านเป็นสิ่งที่เกิดจากวิถีชีวิตหรือแบบแผนความเป็นอยู่ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น สื่อพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวบ้าน ถ้อยคำภาษา และแบบแผนประเพณีซึ่งได้รับการยอมรับจากบุคคลหลายกลุ่มอายุ ในต่างประเทศ มีการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการศึกษาอย่างได้ผล เช่น โครงการประชากรศึกษาในบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย ได้นำสื่อพื้นบ้านคือ ละครมาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร

นอกจากนี้สภาพความแตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคที่กว้างไกล สามารถแบ่งให้เห็นได้ชัดว่า ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีความแตกต่างของสภาพท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ อันเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่แต่ละภาคมีฐานะและ ความเป็นอยู่แตกต่างกันออกไปจนยากที่จะทำให้วิถีชีวิตของคนในแต่ละภาคเสมอเหมือนกันได้ สิ่งที่ต้องทำในภาวะเช่นนี้ก็คือการทำให้คนในแต่ละภาค แต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่อยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสภาพการดำรงชีวิตของคนในแต่ละภาค.

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ นับเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่น่าสนใจมาก เพราะว่าองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และศาสนา ได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญในการหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง (ประทุม ชุ่มเชิงพันธ์, ๒๕๒๓) ซึ่งภาคใต้ประกอบด้วยประชากรที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านศาสนา ความเชื่อ ภาษาที่ใช้ เชื้อชาติ นอกจากนี้ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะแนวยาวตามฝั่งทะเล ทั้งทางด้านตะวันตก และตะวันออกทำให้เกิดความหลากหลายในด้านชีวิตความเป็นอยู่ อาหารการกิน การแต่งกาย ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งย่อมเกิดผลกระทบถึงสื่อพื้นบ้านที่แตกต่างกันและมีเอกลักษณ์ หรือลักษณะ เฉพาะที่โดดเด่นในแต่ละท้องถิ่น

สื่อพื้นบ้านเหล่านี้ หากได้มีการรวบรวมจัดกลุ่มและศึกษาถึงสภาพและปัญหาในการนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนแล้ว ย่อมจะยังประโยชน์ให้แก่วงการศึกษากลายเป็นแนวทางในการค้นคว้าและพัฒนาสื่อพื้นบ้านทางภาคใต้ อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง ออกแบบ ผลิต และการใช้สื่อการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นำไปสู่การพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่นโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด ตามเจตนาารมณ์ของรัฐบาลในที่สุด ดังนั้นจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อรวบรวมชนิดของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคใต้ และนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา และศึกษาว่าสภาพและปัญหาที่พบเป็นอย่างไร เพื่อจะเป็นฐานข้อมูล และเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแพร่สื่อพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์ในวงการการศึกษาต่อไป.

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อสำรวจสื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านที่มีอยู่ในภาคใต้
๒. เพื่อศึกษาสภาพการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคใต้
๓. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ของครูประถมศึกษาในภาคใต้

คำถามการวิจัย

๑. สื่อพื้นบ้านของภาคใต้ที่น่าจะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้นั้นมีอะไรบ้าง
๒. สภาพการใช้สื่อพื้นบ้านในการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคใต้มีสภาพการใช้อย่างไร
๓. ครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตภาคใต้พบปัญหาในการใช้สื่อพื้นบ้านในการเรียนการสอนหรือไม่อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

๑. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสื่อพื้นบ้านที่แสดงความเป็นท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมของภาคใต้อันประกอบด้วยจังหวัด สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต สงขลา พัทลุง สตูล บัตตานี ยะลา นราธิวาส
๒. การแบ่งประเภทของสื่อในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ กิจกรรม สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม และสื่อบุคคล
๓. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือครูประถมศึกษาที่สอนในภาคใต้โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอเมือง ครูประถมศึกษาในเขตอำเภอรอบนอก และครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตำบล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สื่อพื้นบ้าน (Folk media) คือสื่อที่แสดงถึงลักษณะและความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน (Instructional folk media) คือสื่อพื้นบ้าน หรือสื่อวัฒนธรรม ที่ครูนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน หมายถึง การใช้สื่อพื้นบ้านของครูในกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

สื่อวัสดุ (Materials) คือสื่อที่มีการบรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนไว้ในตัวสื่อนั้นแล้ว เช่น สมุดข่อย จิตรกรรมฝาผนัง ฯลฯ

เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipment) หมายถึง สื่อที่ใช้ร่วมกับวัสดุหรือกิจกรรมการเรียนการสอน โดยตัวของมันเองจะไม่มีเนื้อหาวิชาในนั้น แต่จะเป็นสื่อที่ไปเสริมสื่ออื่น

กิจกรรม (Activities) ได้แก่ การละเล่นต่างๆ เช่นหมอลำในภาคอีสาน การเล่นหนังตะลุงในภาคใต้ หรือ การเล่นเกม การทัศนศึกษาหรือเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งบางกิจกรรมอาจใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนประกอบด้วย

สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม (Settings) คือ อาคารสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นหรือเป็นสิ่งที่มืออยู่แล้ว นำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน เช่น วัด สุเหร่า

สื่อบุคคล (People) คือบุคคลที่ทำงาน หรือมีความชำนาญในแต่ละสาขา สามารถใช้เป็นวิทยากรหรือแหล่งวิทยากรได้ เช่น พ่อเพลงแม่เพลง ช่างแกะสลัก ฯลฯ

โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง หมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณอำเภอเมืองและอยู่ในเขตเทศบาล

โรงเรียนในเขตอำเภอรอบนอก หมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขตสุขาภิบาลของอำเภอที่ไม่มีพื้นที่ติดกับอำเภอเมือง

โรงเรียนในเขตตำบล หมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลที่อยู่ห่างไกลความเจริญและเป็นตำบลที่ไม่มีสุขาภิบาลตำบล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์คือ

1. รู้สภาพและปัญหาของการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านของครูในระดับประถมศึกษาในภาคใต้
2. ได้ฐานข้อมูลของสื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านในภาคใต้
3. เป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. เป็นการส่งเสริมและทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น